

Římské právo.

Steinwenter Artur, Studien zum römischen Versäumnisverfahren. Mnichov, 1914 (207 str.).

Ve spise vyličuje se část řízení pro zmeškání v římském procesu civilním, t. j. pouze kontumační řízení v ryze úřednickém procesu doby císařské. Že vyloučil proces s formulemi, spisovatel odůvodňuje tím, že řízení pro zmeškání tohoto staršího procesu zakládá se na zásadách jiných, nežli kontumační proces doby pozdější. Vždyť starší řízení pro zmeškání předpokládalo, že proces byl dospěl za účastenství obou stran již litiskontestace a jedna z nich byla nepřítomna teprve v řízení porotním, ve kterémžto případě porotce měl podle předpisu zákona XII tabulí vynésti vždycky rozsudek ve prospěch druhé přítomné strany (*praesenti litem addicto*). Teprve v úřednickém procesu za principatu a za absolutní monarchie jest možný rozsudek pro zmeškání, i když žalovaný nespolutpůsobil nijak k ustavení právního sporu, obzvláště když, byv úředně obeslán, promeškal již rok, položený k sepření stran.

Látka jest ve spise uspořádána v ten způsob, že podává se soustavně vylíčení řízení kontumačního podle tří období procesu úřednického a vykládá se v 1. oddílu řízení pro zmeškání v procesu kogničním prvních tří století po Kr., v 2. oddílu řízení pro zmeškání v procesu čtvrtého a pátého století, zahájeném t. zv. *denuntiatio litis*, v 3. oddílu pak Justiniánský proces libelový. Ve 4. závěrečném oddílu promlouvá se o poměru terminových kaucí a násilného předvedení k řízení pro zmeškání.

Procesem kogničním, se kterým sp. se zabývá v prvním oddíle (str. 8—109), rozumí sp. ono řízení tří prvních století po Kr., ve kterém soudní magistrat, aniž by musil propůjčiti formuli, sám může rozhodnouti proces (sr. referentovu studii „*Extraordinaria cognitio*“ ve Sb. XI. str. 355 ns.). Jelikož každé řízení kontumační předpokládá obeslání žalovaného, pojednává sp. nejprve o *obsílce*, zahajující řízení kogniční, která slouží také za obeslání kontumační (§ 1, str. 8—43). *Obsílka* ta bývá zvána *evocatio*. Přesvědčivě sp. prokazuje, že evokace nevyskytovala se v procesu, který se konal s formulí před *iudex privatus* a omezovala se na soudní řízení kogniční. V pramenech uvádějí se jako prostředky obeslací tři: *litterae*, *denuntiationes* a *edicta*. Sp. v nich spatřuje právem pouze koordinované formy evokace. *Litterae ad magistratus* jsou listem příslušného soudce k municipálnímu magistratu, by tento svými zřízenci provedl *obsílku*. Jest jich potřebí v případě tom, když žalovaný neobývá v *immediátním* obvodu příslušného soudu. List takový vyprosí si žalobce od soudce a ním jej doručí *duovirovi*. *Denuntiatio* záleží v soudní *obsílce*, které se užívá, jde-li o obeslání osoby, meškající v *immediátním* obvodu soudního magistratu. Vedle této oficiální byla také neúřední *denuntiatio*. *Evocatio edictis*, *obsílka* veřejnou vyhláškou úřední, kterou vyzývá se určitá osoba, by se dostavila před soudního magistrata, nastupovala, nebyl-li znám pobyt osoby, která měla býti obeslána.

Jak dává se z dokladů od sp. uvedených i z pojmu contumacia (neposlušnost), předpokládá řízení kontumační že obesaný z v ě d ě l o první obsílce, že tato byla jemu skutečně doručena. Proti nepřítomnému, jemuž nebylo lze doručiti obsílku, mohla od žalobce býti vyžádána pouze missio in bona. K rozsudku však může dojíti jen, když žalovanému byla první obsílka doručena. Vycházejí od toho sp. v § 2, pojednávajícím o p r ů b ě h u k o n t u m a č n í h o ř í z e n í (str. 44—72), hledí nejprve určití obsah obsílky. Zastává, že obsílkou vyzýval se obesaný, aby postavil se před soud do určité lhůty. Neobjevil-li se tam intra statutum tempus, byla dána možnost, zahájití vlastní řízení kontumační. Nejprve byla vydána obsílka kontumační, která podle toho, kde žalovaný měl bydliště, dala se litteris, denuntiationibus nebo edictis. Nejčastěji vyskytuje se v pramenech kontumační obsílka ediktální. Tato dala se v ten způsob, že žalobce žádal první edictum, nemělo-li toto úspěchu, po projití alespoň 10 dnů druhé a po dalších deseti dnech třetí edictum. Po marném vyhlášení tří ediktů povoluje se čtvrté, zvané edictum monitorium. Po případě přestáno bylo na vydání tří ediktů, ve věcech naléhavých na j e d i n ě m, unum edictum pro omnibus, jež později zváno bylo po výtce peremptorium.

Bylo-li zjištěno na soudě zmeškání žalovaného, byl pokládán za neposlušného (contumax) soudní vrchnosti a konalo se za jeho nepřítomnosti řízení j e d n o s t r a n n ě. Žalovaný nebyl však odsouzen bez dalšího a vždycky, nýbrž jen podle přesvědčení, jehož o právu žalobcově nabyl soudce seznáním a posouzením vývodů a důkazů žalobcových. Stejných zásad bylo nepochybně užito i na zmeškání pozdějšího roku po sepnění stran. Též má soud sám od sebe přihlížeti k tomu, jsou-li tu absolutní předpoklady procesné. Co dotýče se o p r a v n ý c h p r o s t ř ě d k ů, přípustěných proti rozsudku pro zmeškání, mohl odsouzený zmatečnost pro nedostávající se procesné předpoklady přivésti k platnosti proti actio iudicati, což mohlo pak míti v zápětí, že soudní magistrat odepřel exekuci (actionem iudicati denegare). Měl-li rozsudek kontumační býti brán v odpor od odsouzeného ne pro zmatečnost, ale z toho důvodu, že popírána byla contumacia, byla řádným prostředkem opravným apelace. Jinak platila zásada: contumax non appellat. Proti nálezu, vešlému v moc práva, bylo po případě možno dosíci restituce in integrum. — Jestliže ž a l o b c e se nedostavil k roku na žádost jeho položenému, mělo to pouze v zápětí, že rok se zrušil (circumducitur), aniž by rozsudek byl vynesena a žalobce pozbyl práva na obnovu řízení.

V § 3 (str. 73—91) sp. seznamuje nás s řízením pro zmeškání v ř e c k o e g y p t s k ý c h p a p y r e c h tří prvních století po Kr. Přihlíží předkem k procesu, který se konal na soudním shromáždění (conventus iudicus) před římským místodržícím. Řízení to zahajuje se soukromou od žalobce pocházející obsílkou (*παράγγελία*), která však se doručí úředně, skrze stratega (přednostu kraje) s prosbou, aby dal odpůrci doručiti přepis podání výpomocným úředníkem (hyperetem). Jak M i t t e i s dokázal, obeslání na conventus neznělo na určitý den, nýbrž na období zasedání konventu vůbec, t. j. strany měly povinnost, zůstatí u tribunálu místodržitelského

tak dlouho, až proces jejich přišel na řadu. Nehlásila-li se strana, když věc její byla vyvolána, bylo vydáno edictum monitorium (sr. P. Hamb. 29 z 89 po Kr.), po jehož neposlechnutí mohlo býti přikročeno k rozsudku pro zmeškání. Řízení soudní mohlo však býti zahájeno také podáním (*ὑπόμνημα*), odevzdaným místodržícímu při soudním zasedání (*sessio* pro tribunali) a dožadujícím se úřední obsílky odpůrcovy. Také v řízení takovým způsobem zahájeném, nestanul-li obeslaný v ustanovený čas k soudu, mohl býti po novém bezvýsledném vyzvání vynesena nálezná kontumační.

Předmětem § 4 (str. 92—109) jest původ a pole řízení pro zmeškání. Sp. činí velmi pravděpodobným, že výraz *eremodicium*, který vyskytá se v kompilaci Justinianské ve dvou místech Ulpianových (Dig. 4, 4, 7, 12 a Dig. 46, 7, 13 pr.) a v Justinianově C. I., 3, 1, 13, 3, značíc tolik jako jinde *lis deserta* (Dig. 3, 5, 30, 2; 42, 1, 54, 1; 46, 7, 11), pochází od Justiniana a jsou tedy ony dva texty Ulpianovy nepochybně interpolovány. Tím odpadá hlavní argument, o něž by bylo lze opíratí souvislost římského kontumačního řízení s *δίκη ἔρημος* řeckého práva procesního. Z terminologie nelze tedy ničeho získati pro otázku po recepci práva řeckého. Srovná pak ještě pečlivě, co nám známo o atickém a ptolemejském procesu pro zmeškání, sp. dospívá k výsledku, že vystupuje příliš málo paralelních rysů, abychom mohli tvrditi, že na kontumační řízení římské mělo vliv právo řecké. Přestává je pak na římském původě tohoto řízení, odmítá sp. z dobrých důvodů, že by, jak zastává nejnověji zase S a m t e r (Nichtförmliches Gerichtsverfahren, 1911, str. 99 ns.) a prohlašuje za možné i K i p p (Pauly-Wissowa R. E. VII., 1168), nahoře vypsané řízení kontumační bylo se vyskytovalo již v procesu *per formulas*. I bylo řízení kontumační vlastním pouze procesu kogničnímu. Ježto pak rozsudek kontumační lze sledovati při procesu aerárním a o svobodu až do 1. století po Kr., pokládá sp. za nejpodobnější, že u těchto dvou zvláštních druhů extraordinární kognice zavedení rozsudku pro zmeškání spadalo v jedno se samým vznikem jejich. Připustíme-li, že tento vznik byl možným také při všeobecném řízení ve věcech kogničních, dospěli bychom snadno závěru, že také zde proces kontumační nepovstal později nežli kontradiktorní, nýbrž že po zavedení magistratské obsílky a kognice vůbec magistrat cítil se také s dostatek silným, aby, když nepřítomný žalovaný nedostavil se na opakovanou obsílku, nechal stranou nepřímého donucení skrze *missio in bona* a rozhodl ve věci samé.

V druhém oddílu (str. 110—128) nakreslen jest obraz řízení pro zmeškání v procesu zahájeném *denuntiatioe litis*. *Litis denuntiatio*, kterou nalézáme v právních pramenech, zvláště v Cod. Theodosianus v době od počátku 4. až do polovice 5. století jako pravidelnou formu zahájení procesu, měla svůj vzor, jak ukázal již M i t t e i s, nepochybně v nahoře dotčené egyptské *παραγγελία*. Na žádost (*postulatio simplex*) žalobcovu, udávající nárok žalobní a vznesenou na soud procesný, dá soud tento nebo úřad místní doručiti obeslanému *litisdenunciaci* podřízencem. Doručením *litis denunciace* počíná se lhůta čtyř měsíců, do kterých strany, kdykoli se setkaly na soudě, mohly počítí s přelíčením.

Nestalo-li se tak do posledního dne lhůty (*dies legitimus*), žalobce prosoudil, což mohlo ovšem býti jím napraveno výžádanou u procesního soudce *reparatio temporum*. Nedostavil-li se pak žalovaný do oné lhůty, musil býti ještě obeslán evokací kontumační a mohl teprve, když i potom neposlechl, býti vynesena rozsudek po jednostranné kognici.

Předmětem úvah třetího oddílu jest *justinianský proces libelový*. V § 1 (str. 129—161) líčí se postup řízení pro zmeškání. Jednání počínalo se i tu tím, že byla podána od žalobce u příslušného soudce *postulatio simplex* a na to od soudce nařízena *conventio per executorem*. Oproti názoru, podle něhož tento exekutor nebyl soudním úředníkem, který měl provedení obsílky uloženo od soudu, nýbrž pouze jednatelem, zvoleným od žalobce, názoru to, jež, hledě k papyru P. Cairo Cat. 67032, zastával *Partsch* (*Nachrichten d. Gött. Ges. d. Wiss., phil-hist. Kl. 1911, 235 ns.*) a přejali po něm jiní, nejnověji *P. Thomas* v *Études d'histoire juridique off. à P. F. Girard (1912) I., str. 379 ns.*, spatřuje sp. v exekutoru zase úředníka soudci podřízeného, který vykonává obsílku z příkazu soudního. Exekutor doručil pak žalovanému *libellus conventionis*, t. j. spis žalobní s vyzváním, aby tento dostavil se do určité doby, jež se vyměřovala podle vzdálenosti jeho bydliště od místa soudního, na soud k *observare iudicium*. Přišel-li žalovaný, platilo původně, že žalobce musil *peragere actiones* do čtyř měsíců, jinak by byl povinen nahraditi žalovanému náklady a žalovaný osvobozen od povinnosti *observare iudicium*. Podle *Nov. 112, 3, 1*, má, když žalobce, byv na návrh žalovaného vyzván *edictaliter* třikráte, vůbec se nedostaví, soudce jeden rok po prvním ediktu přikročiti k jednostrannému přelíčení a k vydání rozsudku. Dostaví-li se žalobce ale pouze k tomu konci, aby dotčenou lhůtu jednorozně přetrhl, po opětné obsílce a projití jednoho roku, bez dalšího prosoudí. Jestliže však žalovaný již na první obeslání exekutorem se nedostavil na soud, byla předsebrána ode dávna obvyklá obsílka kontumační a došlo, zůstala-li marnou, ke kontumačnímu rozsudku, odsuzujícímu, po případě i osvobozujícímu. Rozsudek ten měl i tu býti vynesena teprve po té, co prošel jeden rok od návrhu na zavedení procesu kontumačního.

V proslulé *lex properandum* (*C. I., 3, 1, 13, z r. 530*) bylo upraveno podrobněji řízení po *litis contestaci*. Řízení to se připouští teprve, když z doby tří let po seřčení, do které každý proces civilní má býti skončen, přešlo již 2½ léta. Žalovaný má na to býti od exekutora třikráte vyhledán a kdyžby i pak se nedostavil, zahájí se jednostranné projednání, k rozsudku vedoucí (*eremodicium contrahitur*). Zanedbá-li pokračování v procesu žalobce, může také on v posledním pololetí tříroční lhůty býti třikráte obeslán a zmešká-li i pak, bude podle toho, zda-li má soud již dost látky po ruce pro meritorní rozhodnutí čili nic, konečný rozsudek vynesena nebo žalovaný osvobozen od povinnosti, pokračovati v tomto procesu (*relaxatio ab observatione iudicii*).

V § 2 (str. 149—161) promlouvá sp. o kontumačním řízení při žalobách věcných. Zásada klasického a staršího práva, že *in rem actionem pati non compellimur* (*Dig. 6, 1, 80*), přejata byla také

do práva Justiniánského. I tu nastalo, zpečoval-li se žalovaný podstoupiti proces (rem defendere) pouze translatio possessionis na žalobce. Jelikož však i ten, kdo byl žalován actione in rem, měl povinnost uposlechnouti soudní obsílky, mohl i tu žalovaný zmeškáním státi se contumax a rozsudek kontumační býti vyneseno po jednostranném přeličení.

Ve čtvrtém oddílu (str. 162—194) sp. uvažuje o poměru kaucí terminových a násilného předvedení k procesu pro zmeškání. Podle práva Justiniánského má žalovaný při obsílce plniti exekutorovi jistotu, záležející v slibu, že dostaví se k soudu do ustanovené lhůty (cautio iudicio sisti). Přišed pak na soud, má ještě slíbiti, quod in iudicio permaneat usque ad terminum litis. Zmešká-li pak žalovaný, žalobce může přivesti k platnosti svůj nárok z kauce, zvláště také proti zastaveným rukojmím. Jestliže cautio iudicio sisti nebyla dána, mohl žalovaný býti násilně předveden (exhibitio) a ponechán ve vazbě.

V závěrečném paragrafu (str. 191—194) sp. sestavil podstatnější výsledky své studie. Připojen jest pak ještě rejstřík věcný a rejstřík pramenů (str. 195—207).

Spis svědčí o důkladném studium pramenů, zvláště také co dotýče se materialu papyrového, o rozsáhlé znalosti literatury římského práva procesního, o samostatném úsudku a právnickém důmyslu autora.

L. Heyrovský.

Právo kanonické.

Dr. Heinrich Singer, k. k. Hofrat und ord. Professor der Rechte an der deutschen Universität in Prag: *Die Dekretalensammlung des Bernardus Compostellanus antiquus*. Mit Benutzung der in *Friedrich Maassens* Nachlasse enthaltenen Vorarbeiten. Wien 1914. 8°. Str. 120. (Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch—Historische Klasse. 171. Band, 2. Abhandlung.)

Ukončujice svůj referát o *Singrových* Neue Beiträge über die Dekretalensammlungen vor und nach Bernhard von Pavia (v tomto časopise, ročník XIV., 1913/14; sešit 1.—2., str. 154—157) podali jsme zprávu, že *Singer* připravuje práci o *Compilatio Romana Bernardi Compostellani antiqui*. Brzy na to byla tato práce uveřejněna.

Literatura zná dva dekretalisty Bernardy s přívlastkem *Compostellanus*, staršího (antiquus) a mladšího (iunior nebo modernus). Starší jest označován jako arcijáhen v Compostelle (někdy jako canonicus), přichází do popředí začátkem XIII. stol. za papeže Innocenta III. Působnost mladšího Bernarda spadá asi do let 1245 až 1260, tedy do doby papežování Innocenta IV. a Alexandra IV. O starším Bernardovi se udržovala ve středověku zpráva, že sestavil sbírku dekretalií papeže Innocenta III. v době, kdy se zdržoval při římské kurii (compilatio Romana), která sice byla nějakou krátkou dobu v užívání na škole bolognské, ale brzy byla vytlačena oficiální sbírkou Innocentovou z r. 1210, známou to compilatio tertia. Taková svědectví podávají *Tancred*, *Hostiensis* (*Henricus de Segusia*) a *Joannes*